

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

Mobbning i förskolan

Helan Salih

Akademien för utbildning, kultur och kommunikation
Pedagogik
Självständigt arbete – förskolepedagogiskt område
Grundnivå, 15 hp.

Handledare: Karin Franzén
Examinator: Eva Årlemalm-Hagsér
VT 2019

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

Akademien för utbildning
kultur och kommunikation

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE
Kurskod PEA098 15 hp
Termin VT-19 År 2019

SAMMANFATTNING

Helan Hatam Jomaa Salih

Mobbning i förskolan

Bullying in preeschool

År: 2019

Antal sidor: 28

Syftet med studien var att undersöka hur tio förskollärare definierar mobbning, hur man identifierar barn som utsätts för mobbning och på vilket sätt man kan motverka det i förskolan. Undersökning genomfördes med hjälp av semistrukturerade intervjuer med ljudupptagning av samtliga berörda förskollärare. I resultatet framgick det att förskollärarna angav en variation av begreppet mobbning. I studien framträder både likheter och skillnader mellan förskollärarnas beskrivningar av mobbning. En del förskollärare angav att mobbning kan komma till uttryck i fysisk, psykisk och verbal form. Andra förskollärare uppgav att mobbning innebär att frysa ut andra och att man systematiskt utsätts för kränkande ord samt kränkande fysiska

Nyckelord: mobbning, verbal-och fysisk mobbning, utanförskap och exkludering.

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund	5
2. Syfte och frågeställningar	5
2.1 Syfte och frågeställningar	6
2.2 Disposition	6
2.3 Litteratursökning	6
3. Begreppsdefinitioner	7
3.1 Social exkludering	7
3.2 Utanförskap	7
4. Teoretiskt perspektiv – Kamratkulturteori	7
4.1 Kamratkulturer	7
4.2 Sekundära anpassningar	8
4.3 Tolkande reproduktion	8
5. Tidigare forskning	9
5.1 Mobbningens innebörd	9
5.2 Mobbningens roller och former	9
5.3 Mobbningens påverkan på barns hälsa och välmående	10
5.4 Tecken på att barn blir mobbade	10
5.5 Åtgärder för att motverka mobbning	10
6. Metod	11
6.1 Forskningsdesign och metod	11
6.2 Urval	12
6.3 Procedur	12
6.4 Analysmetod	12
6.5 Tillförlitlighet	13
6.6 Etiska överväganden	13
7. Resultat	14
7.1 Förskollärares beskrivningar av mobbning i förskolan	14
7.1.1 Fysisk och psykisk mobbning	14
7.1.2 Verbal mobbning	14
7.1.3 Utanförskap och exkludering	15
7.2 Hur förskollärarna identifierar barn som utsätts för mobbning	15
7.2.1 Ensamhet, sorg och tillbakadragenhet	15
7.2.2 Vrede, rädsla och orolighet	16

7.2.3 Brist på självförtroende och självkänsla.....	16
7.3 Förskollärarnas syn på hur mobbning i förskolan kan motverkas	16
7.3.1 Att stärka barnen.....	17
7.3.2 Samtal, dialog, sagoläsning och barnlitteratur	17
7.3.3 Att arbeta med dokumentation och diskrimineringsplaner.....	17
7.3.4 Att arbeta med allas lika värde	17
7.3.5 Förskollärarens förhållningssätt	18
7.3.6 Att arbeta med olika material för att förebygga mobbning	18
8. Analys	19
8.1 Verbal och psykisk mobbning - utanförskap och exkludering	19
8.2 Tillbakadragenhet, låg självkänsla och fysiska symptom	21
8.3 Att arbeta förebyggande mot mobbning i förskolan	21
9. Diskussion.....	23
9.1 Metoddiskussion	23
9.2 Resultatdiskussion	23
9.3 Studiens relevans för förskolläraryrket	24
9.4 Fortsatt forskning.....	25

Referenslista

Bilaga 1

Bilaga 2

Bilaga 3

1. Inledning och bakgrund

Förskolan är en arena där barn befinner sig i en rad olika sammanhang och omges av många olika människor och artefakter som alla har betydelse för deras sociala utveckling och välbefinnande. Även om merparten av dessa sammanhang, människor och artefakter främjar barns utveckling och lärande, förekommer även sådant som utanförskap, exkludering och annan form av kränkande behandling i förskolan.

Begreppet mobbning används dock inte i förskolan som det gör i skolan, utan man talar oftast om kränkande behandling. Oavsett vilket begrepp som används så vilar det ett ansvar på förskolläraren att vara observant och uppmärksam på när något eller några barn vid upprepade tillfällen behandlas illa av andra barn. I förskolan kan mobbning bland barn ta sig uttryck på en rad olika sätt. Barn kan utsättas för mobbning eller annan kränkande behandling i verbal form genom nedsättande ord eller i fysisk form genom slag, sparkar och andra våldsamma handlingar. Förskolläraryuppdraget innebär att förskollärare och övrig personal skall identifiera barn som utsätts för mobbning och arbeta med att motverka att barn blir mobbade i förskolan. Förskolan ska erbjuda samtliga barn samma rätt och förutsättningar för lek, omsorg, lärande och trygghet. Läroplan för förskolan (Skolverket, 2016) beskriver följande i nedanstående citat:

Förskolan ska stimulera barns utveckling och lärande samt erbjuda en trygg omsorg. Verksamheten ska utgå från en helhetssyn på barnet och barnets behov och utformas så att omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet. I samarbete med hemmen ska barnens utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar främjas. (Skolverket 2016, s. 5)

Som beskrivs ovan lyfter läroplanen för förskolan fram att varje barn ska ges möjlighet till lärande, utveckling och trygghet. Det är avgörande att barn ges god omsorg i förskolan och att de upplever det som tryggt att vistas i förskolan. Om barn inte känner sig trygga kan det ge upphov till svårigheter med att till exempel söka kontakt med och etablera vänskapsrelationer till andra barn. Ytterhus (2002) framhåller att social samvaro innebär att man är fysiskt tillsammans. Socialt samspel innebär enligt Ytterhus att människor byter känslor och erfarenheter med varandra medan social inkludering bygger på tillhörighet och att människan hör till något sociala sammanhang. Ytterhus (2002) menar att människan utesluts när denne saknar en tillhörighet, upplever sig ensam och har ingen möjlighet till socialt deltagande. Detta är ett angeläget ämne att studera då det kan bidra till kunskap om mobbning i förskolan. När sådana företeelser uppstår i förskolan är det viktigt att ha kunskap om hur dessa situationer kan hanteras samt hur mobbning kan förebyggas i förskolan.

2. Syfte och frågeställningar

I detta avsnitt beskrivs studiens syfte, frågeställningar, dess disposition och hur litteratursökningen genomförts.

2.1 Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att undersöka vilken syn förskollärarna har på mobbning och på vilka sätt förskollärarna kan uppmärksamma barn som utsätts för mobbning. Vidare är syftet att undersöka hur man som förskollärare kan motverka mobbning i förskolan.

Frågeställningar:

1. Hur definierar förskollärarna mobbning?
2. Hur identifierar förskollärarna barn som blir mobbade i förskolan?
3. Hur anser de att förskolan kan arbeta med att motverka mobbning i förskolan?

2.2 Disposition

Studien bakgrund presenteras i det inledande avsnittet. Vidare presenteras studiens syfte och frågeställningar. Därefter följer ett avsnitt om begreppsdefinitioner. I kapitlet teoretiskt perspektiv, beskrivs studiens teoretiska ramverk och begrepp. I följande kapitel tidigare forskning redogörs för ämnesområdet mobbning under rubrikerna: mobbningens innebörd, mobbningens former och roller, mobbningens påverkan på barns hälsa och välmående, tecken på att barn blir mobbade och åtgärder för mobbning. I metodkapitlet beskrivs studiens forskningsmetod, procedur, analysmetod, urval och etiska överväganden. I metodkapitlet redovisas också studiens tillförlitlighet. I kapitlet resultat och analys presenteras samt analyseras förskollärarnas skildringar kring mobbning, hur de identifierar barn som utsätts för mobbning och hur de anser att man kan förebygga mobbning i förskolan. I det avslutande kapitlet diskussionen diskuteras resultatet i relation till studies syfte, frågeställningar, tidigare forskning och dess teoretiska perspektiv. I detta avsnitt problematiseras studiens forskningsmetod. Vidare lyfts studiens relevans för förskolläraryrket och fortsatt forskning.

2.3 Litteratursökning

I sökning efter litteratur om mobbning i förskolan har olika sökmetoder genom Mdh:s bibliotekssida använts. De sökord som förekommit i sökningen efter relevant litteratur har varit dels enstaka ord och dels fraser såsom: bullying among children in preschool, bullying in preschool, alienation, exclusion, social exclusion, social inclusion and social inclusion among children. Andra sökord på svenska har varit: utanförskap i förskola, mobbning i förskola och exkludering. Till sist, avgränsningar som använts har varit att studiens fokus vilat på förskollärarnas definitioner av begreppet mobbning, hur förskollärarna kan upptäcka barn som utsätts för mobbning och hur de anser att man kan bekämpa mobbning i förskolan.

3. Begreppsdefinitioner

3.1 Social exkludering

Enligt Paavilainen (2017) är social inkludering ett fenomen som innefattar flera dimensioner. Man kan bli exkluderad eller dra sig undan från den sociala omgivningen därför att det skett en social exkludering. När man utsätts för regelbundna sociala exkluderingar kan detta leda till negativa konsekvenser och exkludering kan förekomma inom sociala grupper, inom kamratrelationer och inom institutioner.

3.2 Utanförskap

Ekelund och Dahlöf (2005) skildrar utanförskap utifrån olika omständigheter:

Att uteslutas ur gruppen, ibland utan att förstå varför

Att inte få vara med och leka regelbundet

Att vara den som duger bara när andra är borta

Att inte våga eller vilja närma sig andra barn regelbundet

Att vara hänvisad till en enda roll i utanförskap (Ekelund & Dahlöf 2005, s.27)

Författarna understryker att alla barn kan komma att uteslutas ur gruppen någon gång och hamnar i utanförskap redan i förskolan. Ekelund och Dahlöf (2005) menar att det finns olika orsaker till varför ett barn kan hamna i utanförskap i förskolan. Exempelvis att barnet saknar förmågan att ta sig in i leken, att barnet inte kan uttrycka sig verbalt eller att barnets behöver utveckla sina sociala färdigheter för att klara av det sociala sammanhanget. Författarna skriver vidare att förskolans arbetsform är holistisk, där man strävar efter att förebygga och motverka. Förskolan är också en arena där barn och vuxna tillhör samma värld, vilket betyder att det blir lättare att få syn på de som hamnar utanför gemenskapen. För att undvika att barn hamnar utanför gemenskapen krävs ett medvetet arbete.

4. Teoretiskt perspektiv – Kamratkulturteori

Denna studie utgår från teoretikern William Corsaros (2000) teori om barns kamratkulturer och begrepp som sekundära anpassningar och tolkande reproduktion.

4.1 Kamratkulturer

Begreppet kamratkulturer utvecklades av Corsaro på 1970-talet och handlar om hur barn tolkar den kultur de befinner sig i. Kamratkulturer innebär: en stabil uppsättning av handlingar eller rutiner, artefakter, värderingar och funderingar som skapar och delar i interaktion med varandra. Löfdahl (2014) konstaterar att barn blir en del av kamratkulturer därför att de vistas under längre perioder tillsammans i förskolan. Dynamiken och interaktionerna mellan barnen är grundläggande för att synliggöra och kunna skapa en förståelse för barns kamratkulturer. Corsaro (1985) framhåller att språket är ett väsentligt verktyg som möjliggör för barn att kunna förhandla och

förmedla innehåll i sina kamratkulturer. Kamratkulturteorin ger oss möjlighet att koppla barns handlingar och barns utsatthet till förskolans verksamhet. Teorin går också att delvis koppla till mobbning därför att barn som utesluts ur andra barns lek och vänskaper löper stor risk att hamna i utanförskap. Nedan förklaras Corsaro (2000) två teman: sekundära anpassningar och tolkande reproduktion.

4.2 Sekundära anpassningar

Sekundära anpassningar innebär att man väljer att bryta mot de regler som gäller i en organisation. Det handlar om att barn tar ställning till de regler som finns i förskolan. När barnen inte följer reglerna som de förväntas göra av de vuxna sker en sekundär anpassning, att göra saker som man inte får. Något som Corsaro (2000) menar kan styra barnens frihet och handlingsutrymme. I en studie av Corsaro visade det sig att barnen var missnöjda med en del regler. Barnen ansåg att en del regler gav dem mer handlingsutrymme, medan andra regler begränsade deras handlingsutrymme. Med sekundära anpassningar kommer man därmed undan reglerna och får på så vis det som man behöver eller vill ha. Detta innebär att barn på eget initiativ väljer att bryta mot regler som ett sätt för dem att få inflytande och för att värna om sin kamratkultur (Corsaro, 2000).

4.3 Tolkande reproduktion

Till skillnad från det förra begreppet innebär tolkande reproduktion att barn aktivt bidrar till och påverkar sin omgivning samtidigt som de är begränsade av den sociala strukturen som samhället reproducerar. Dessa begränsningar är olika beroende på kultur och förändras över tid. Barnen påverkar sin omgivning för att den ska bli meningsfulla för dem och för att sedan kunna använda det i sina egna kamratkulturer. Detta kan bland annat resultera i att barnen skapar sina kamratkulturer utifrån vuxenkulturen. I ett exempel på sociodramatisk lek, leker två flickor i femårsåldern mödrar och talar i telefon i ett familjevardagsrum där Corsaro (2000) menar på att barn skapar låtsas aktiviteter som är associerade med egna erfarenheter. Exempel på sådana erfarenheter är: familj och arbetsrutiner. Barnens lek består inte av fantasiinslag utan består av saker som tar sig uttryck i verkligheten. Corsaro (2000) uttrycker följande:

The children are producing their own interpretation of their mothers' telephone conversations about their (the mothers') parenting demands and problems. (Corsaro 2000, s.95)

Det är med hjälp av sådana typer av berättelser som barn kan skapa och återskapa sina kulturer. Det är med hjälp av sådant som barnen erfart, som de kan återskapa och tolka saker och ting. I detta exempel tillvaratar flickorna vuxenvärlden för att skapa en stabil och sammanhängande rollek. Detta gör det möjligt för barnen att kunna hantera problem både som rör dem själva som problem som barnen har gemensamt (Corsaro

2000). I Skånfors (2013) avhandling lyfter hon att tolkande reproduktion sätter tonvikten på den specifika kontexten som barn omges av. En av dessa kontexter är förskolan och de normerna som omger barnen där. Betydelsen av det kontextuella är viktigt att ta hänsyn till för att kunna förstå hur barn interagerar med varandra, då barn handlar i relation till det specifika sammanhang de befinner sig i.

Corsaro (2005) menar att tolkande reproduktion består av två dimensioner: en produktiv och reproduktiv dimension, det handlar också om att barn både återskapar och utvecklar nya synsätt för att förstå. Enligt Skånfors (2013) deltar barn i en rad olika kamratkulturer och konstruerar flera kamratkulturer över tid. Barnen imiterar kulturella inslag från de olika sociala platserna och gör om innehållet till sådant som går hand i hand med deras kamratkulturer. Genom detta sätt får barn ökad kunskap om och kan forma och återskapa kulturellt innehåll med ett bredare perspektiv av samhället. Skånfors (2013) benämner att genom gemenskap, fri lek och regler kan alla barn bli inkluderade i förskolan. Dessa aktiviteter kan ses som kulturella rutiner. Barn tar till sig information om olika företeelser som sker runt omkring de och tolkar det för att de sedan ska kunna förstå händelserna som uppstår. Detta för att också senare kunna tillämpa det i sina interaktioner.

5. Tidigare forskning

I detta avsnitt redogörs för mobbningens innebörd, former och roller samt mobbningens påverkan på barns hälsa och välmående, tecken på att barn blir mobbade och åtgärder för mobbning.

5.1 Mobbningens innebörd

Cameron och Kovac (2016) beskriver att under de senaste åren har ämnet mobbning uppmärksamrats mer. Emellertid är forskning om mobbning i tidig barndom sällsynt. Enligt Cameron och Kovac (2016) kan detta bero på att användningen av begrepp som mobbning och mobbare kan upplevas som känsligt när det handlar om yngre barn. Dock visar forskning att mobbning kan förekomma på flera sätt bland barn och att barn i fyra- till femårsåldern kan uppvisa aggressiva beteenden som i sin tur går att koppla till mobbning. Författarna menar att en negativ effekt av mobbning är att den på lång sikt kan påverka den som blir utsatt på olika sätt som: i dess känslomässiga utveckling, social anpassning och akademisk presentation. Med grund i detta, blir det ännu viktigare att studera mobbning i tidig barndom (Cameron & Kovac, 2016).

5.2 Mobbningens roller och former

Donegan (2012) diskuterar mobbningens olika roller och menar att det består av en utsatt respektive mobbare. Offret kan utsättas för fysiska slag som sparkar och motta verbala kränkningar. Denna form av mobbning är direkt medan indirekt mobbning

kommer till uttryck genom att sprida rykten, förtala eller skvallra (Donegan, 2012). Smith (2013) lyfter två typer av mobbning indirekt mobbning som är en form av social manipulering där man har för avsikt att utnyttja andra, relationell mobbning som handlar om att skada någon annan. Detta sker till exempel genom att bland annat exkludera den utsatte socialt.

5.3 Mobbningens påverkan på barns hälsa och välmående

Kowalski och Limber (2013) skriver att mobbning kan påverka barns hälsa och välmående. Barn som utsätts för mobbning löper risk att drabbas av ångestkänslor, depression och låg självkänsla. Kowalski och Limber (2013) menar att mobbningsutsatta skolbarn i högre grad är frånvarande från skolan och tenderar att undvika skolan, få dåliga provresultat och betyg (Kowalski & Limber, 2013). Till skillnad från Kowalski och Limbers (2013) lyfter Humphrey (2013) fram andra aspekter kring mobbning. Humphrey (2013) anser att det har en negativ påverkan på alla parter, både på mobbaren, offret och medlöparen. Oftast drabbas dessa barn av depression och får ökad oro. Barnen tenderar att bli mer sorgsna och ensamma och få sömnproblem.

5.4 Tecken på att barn blir mobbade

Enligt Storey och Slaby (2013) kan man identifiera barn som blir mobbade genom att barnen bland annat drar sig tillbaka och är ledsna och inte vill delta i aktiviteter. Andra tecken som indikerar att barn utsätts för mobbning är om de blir retade och när andra skrattar åt dem eller lämnar dem ensamma. Barn som blir mobbade kan komma att få fysiska symptom som huvudvärk, magbesvär, eller drabbas av andra sjukdomar. Mobbning kan även upptäckas om barnen visar rädsla eller att det inte vill gå till förskolan. Barn som utsätts systematiskt för kränkande behandling riskerar också att drabbas av sömnsvårigheter, sängvätning och mardrömmar.

5.5 Åtgärder för att motverka mobbning

Storey och Slaby (2013) skriver att för att förebygga mobbning kan det vara bra att man formar en gemensam syn kring hur man ska vara mot varandra. Tillsammans med de vuxna kan barnen samtala om hur de tänker och känner om mobbning. Det är också fördelaktigt enligt Storey och Slaby (2013) att barnen utvecklar sociala färdigheter. De lägger speciellt tonvikten vid tre sociala färdigheter som de anser är av stor betydelse: att barnen övar på att utveckla empati, att vara bestämd och kunna säga ifrån och att öva på problemlösning. I de aktiviteter som handlar om att öva på sympati, kan vuxna ställa frågor till barnen som rör olika aspekter av mobbning. Barnen får beskriva och uttrycka hur de skulle känna sig om de blev utsatta för mobbning. De får även möjlighet att dela med sig av sina tankar kring hur de skulle känna sig ifall de såg någon annan utsätts för mobbning. Ett annat sätt att förebygga mobbning menar Storey och Slaby är att läsa böcker för barnen som behandlar ämnet mobbning. De vuxna kan även samtala med barnen utifrån bokens innehåll om vad andra barn tycker om mobbning och hur de

skulle agera i situationer där barn utsätts för mobbning. Man kan motverka mobbning genom att de vuxna lyfter fram vilka känslor som man kan få av mobbning såsom: ilska, frustration eller känna sig rädd eller andra starka känslor. Dessa känslor menar Storey och Slaby är acceptabelt att uppleva men om barnen agerar utifrån ilska kan situationen eskalera. Om vuxna och barn arbetar mot samma mål att förebygga och upphäva mobbning så kommer ingen behöva uppleva sådana känslor. Vuxna och barn kan resonera tillsammans kring vad barnen kan göra för att få andra att känna sig bättre. Barnen kan uppmuntras till att gå fram till den som inte får vara med och fråga om hen vill leka med dem. Ett sätt är att utgå från barnens rolllekar, Storey och Slaby (2013) beskriver detta som följande:

Use role-playing to help children practice recognizing a child who is feeling hurt and helping the child feel better. Have the group divide into pairs. Ask one child in each pair to pretend that he or she has been bullied and feels bad, while the other child pretends to be a bystander who tries various ways to make the bullied child feel better. Have the pairs of children switch roles and repeat the activity. Discuss with the group how the bystanders could tell that the bullied child was feeling hurt and how the bystanders made the bullied child feel better. (Storey & Slaby, 2013, s. 33)

Detta sätt att arbeta med att förebygga mobbning kan ge barnen kunskaper om både vad mobbning innebär teoretiskt och praktiskt. Att få uppleva olika roller ger barnen kunskap om hur den som blir utsatt kan känna sig när det blir utsatt för mobbning och vad de kan göra för att hjälpa och så att mobbningen upphör. Att vuxna är förebilder och uppmärksamma att när barnen behandlar varandra väl är viktigt. Storey och Slaby (2013) poängterar att om barn får öva på att sätta ord på sina känslor och värna om sina egna och andras rättigheter på ett sådant sätt som inte kränker andras rättigheter och som inte sårar andras känslor kan de utveckla förmågor som minskar risken för mobbning. Barn med gott självförtroende kan stödja andra utsatta barn. Genom att barnen aktivt får öva på att ge svar om vad man skulle kunna göra i olika situationer där mobbning förekommer ökar chansen att förebygga mobbning.

6. Metod

I metodavsnittet kommer studiens forskningsdesign, metod, urval, etiska överväganden, procedur, tillförlitlighet och analysmetod att presenteras.

6.1 Forskningsdesign och metod

Denna undersökning är en kvalitativ studie där semistrukturerade intervjuer har använts. Genom de semistrukturerade intervjuer går att ställa spontana frågor och följdfrågor vilket gjorde det möjligt att kunna få en bredare information från respondenterna. Semistrukturerade intervjuer gav vidare möjlighet att ställa frågor fritt och bygga vidare på de uttalanden som intervjudeltagarna gav (Bryman, 2018) och på det viset möjliggörs för utförliga och detaljerade svar. Med kvalitativ forskningsdesign

som sätter tonvikten vid ord kan man få tillgång till hur intervjudeltagarnas sociala verklighet uppfattas och tolkas. I detta fall förskollärares uppfattningar om mobbning i förskolan. Intervjuerna spelades in. Detta bidrog till att koncentrationen kunde vara på att lyssna på respondenterna utan att samtidigt behöva anteckna vid intervjutillfället. Det möjliggjorde också för att gå tillbaka och lyssna flera gånger på varje intervju i samband med databearbetningen. Vidare menar Bryman att om inte intervjuerna spelas in på band finns risken att gå miste om särskilda fraser eller uttryck som förskollärarna uppgett. Bryman (2018) menar att detta tillvägagångssätt kan vara väsentligt för en detaljerad analys, då kvalitativa undersökningar kräver detta. Detta möjliggör att undersöka att kunna fånga upp respondenternas egna svarformuleringar.

6.2 Urval

Sammanlagt har fem förskolor i två skilda kommuner och har genomfört totalt tio intervjuer. Kontakt togs först med förskolornas förskolechefer via telefon och det missivbrevet (bilaga 1) som beskrev undersökningens syfte och övrig information mejlade även ut tillsammans med de intervjufrågor som konstruerats (bilaga 2) samt samtyckesblankett till berörda förskollärare där de gavs möjlighet att ge sitt medgivande att delta i studien (bilaga 3). I studien var målgruppen yrkesverksamma förskollärare och på så vis har inga övriga varit aktuella i undersökningen.

6.3 Procedur

Undersökningsprocess påbörjades med att formulera ett missivbrev (bilaga 1). Missivbreven innehöll information om bland annat studiens syfte, om möjligheten att ge sitt medgivande att delta i studien och när som helst kunna avbryta sitt deltagande. Därefter skickades missivbrevet till berörda förskollärarna samt förskolechefer via mail och i pappersform. Tillsammans med missivbreven bifogades intervjufrågor (bilaga 2) och en samtyckesblankett (bilaga 3). Vidare inleddes intervjuerna med att förskollärarna presentera sig själva och berätta om hur länge de har arbetat som förskollärare. Förskollärarna fick därefter ge sitt medgivande ifall det var tillåtet att spela in intervjun. Intervjuerna ägde rum i de olika förskolorna, i olika platser i förskolan. Genomförandet av intervjuerna tog mellan 30-35 minuter. Efter avslutade intervjuer med förskollärare transkriberades och bearbetades den insamlade empirin.

6.4 Analysmetod

I studien har en innehållsanalys använts. Med denna analysmetod sorterades empiri och skapa teman utifrån de aspekter som förskollärarna lyfter fram och genom en innehållsanalys kunde återkommande ord eller begrepp som förskollärarna belyste hittas och sedan utifrån dessa bilda teman. Bryman (2018) beskriver att denna typ av angreppssätt för kvalitativ data är ett av de vanligaste angreppssätten. Förskollärarna benämns med bokstäverna a-j.

6.5 Tillförlitlighet

Studien gestaltar några förskollärares beskrivningar av mobbning i förskolan, hur de identifierar barn som blir mobbade i förskolan och hur de anser att de kan arbeta med att motverka mobbning i förskolan. Studie representerar en målgrupp bestående av förskollärare och det är deras beskrivningar som presenteras. Studiens tillförlitlighet stärks av intervjudeltagarnas rika beskrivningar av begreppet mobbning, hur de identifierar barn som blir mobbade och hur de anser att förskolan kan arbeta med att motverka mobbning i förskolan. Studiens olika delar har också noggrant beskrivits samt tydliggjorts (Bryman, 2018). Bryman, (2018) rekommenderar två grundläggande kriterier vad gäller bedömning av kvalitativ undersökning och dessa är trovärdighet ("trustworthiness") och äkthet ("authenticity"). För att skapa trovärdighet i resultaten ska man bland annat ha försäkrat sig om att undersökningen genomförts enligt de regler som råder. Till äkthet hör kriteriet att ge en rättvis bild, som handlar om att undersökningen ska ge en saklig bild av respondenternas åsikter och uppfattningar (Bryman, 2018).

6.6 Etiska överväganden

För att inom samhällsvetenskaplig forskning skydda individens integritet finns vissa etiska krav som ställs på forskaren. Dessa forskningsetiska principer är: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Dessa fyra forskningsetiska principer går under individskyddskravet (Vetenskapsrådet, 2017). Eftersom studiens metod är kvalitativ i form av semistrukturerade intervjuer med förskollärare har det i denna studie varit viktigt för oss att beakta de fyra principerna för att skydda deltagarna i studien.

Enligt informationskravet bör de berörda respondenterna informeras om den aktuella undersökningens syfte. Samtliga deltagare i studien fick därför ett informationsbrev i mejl men även i pappersform (Bryman, 2018). Vidare diskuterades de fyra etiska kraven under varje enskild intervju för att säkerställa att deltagarna fått rätt information. De informerades om att deras medverkan var frivillig och att de när som helst hade rätt att avbryta sin medverkan i undersökningen om de så önskar i enlighet med samtyckeskravet. Respondenter informerades om att deras personinformation under och efter studien kommer förvaras med största möjliga konfidentialitet (Bryman, 2018). För att behålla anonymiteten har deltagarna fått information om att det i resultatet inte skrivs ut namn på personer eller förskolors namn. Det sista kravet, nyttjandekravet, syftar till att se till att det insamlade materialet enbart används till undersökningen ändamål (Bryman, 2018). För att uppfylla detta krav har respondenterna fått information om att materialet som samlats in endast skulle användas i denna uppsats.

7. Resultat

I detta avsnitt kommer studiens resultat presenteras. Resultatet kommer att presenteras i olika teman. Här nedan delas resultaten in i olika teman som: förskollärares beskrivningar av mobbning i förskolan, hur förskollärarna identifierar barn som utsätts för mobbning och förskollärarnas syn på hur mobbning i förskolan kan motverkas.

7.1 Förskollärares beskrivningar av mobbning i förskolan.

I resultatet framkom att mobbning kommer till uttryck fysiskt och psykiskt men även i verbal form.

7.1.1 Fysisk och psykisk mobbning

Förskollärare (a) beskriver mobbning som alla former av kränkningar som orsakar att någon annan mår dåligt och motiverar att detta kan komma till uttryck dels i fysisk form genom slag eller sparkar, dels i psykisk i form av utfrysning eller nedsättande ord och att inte få vara med. Förskolläraren lyfter fram att mobbning kan ske subtilt och framhåller att det kan vara blickar och miner eller sådant som man gör bakom ryggen på någon annan eller framför någon annan. Förskollärare (b) beskriver att mobbning innefattas av när en eller flera personer blir systematiskt utsatta för bland annat kränkande behandling i fysisk form som slag och i psykisk form som blickar. Mobbning innefattar enligt förskollärare (b) kroppsspråk, utfrysning och att man ser att någon inte får vara med och talar illa om denna. Förskollärare (i) anser att mobbning innefattar kroppsspråk och blickar. I resultatet framkommer det att två av förskollärarna anser att brist på språkutveckling kan vara en faktor som ligger bakom förekomsten av mobbning bland förskolebarn. Förskollärarna menar att barn som inte har kommit långt i sin språkutveckling och har kommunikationssvårigheter ibland uttrycker sig med handgripligheter. Vidare understryker dessa förskollärare att brist på kommunikation och språkutveckling bland yngre barn kan resultera med att de hamnar i socialt utanförskap.

7.1.2 Verbal mobbning

I resultaten framkom det även verbal mobbning förekommer i förskolan. Förskollärare (b) beskriver detta som kränkande ord och att uttrycka sig nedsättande om någon annan människa. Förskolläraren hävdar att mobbning handlar om att man har förutfattade meningar om andra och sprider rykten. Förskollärare (b) uttrycker följande: Mobbning behöver inte vara handgripligt utan då kan det ju vara verbalt kränkning. Förskolläraren framhåller också att mobbning är när en eller flera personer utsätts för systematiska kränkningar. I resultatet av intervju med förskollärare (i) beskrivs mobbning vara att på olika sätt försöka kränka en annan person, och detta kan komma till uttryck genom bland annat ord.

7.1.3 Utanförskap och exkludering

I resultatet framgår det att förskollärare (e) anser att begreppet mobbning är ett mycket starkt ord och innebär för henne ett utanförskap och säger vid ett tillfälle: *men, men, e om jag ser att det upprepas alltså mot samma barn då skulle jag kunna kalla det för mobbning.*

I likhet med förskollärare (e) anser förskollärare (f) att mobbning handlar mer om att barn placeras i utanförskap och på så vis blir ensamma, därför när barn leker själva sker det en exkludering av dessa barn i gruppen och uttrycker följande: Mobbning i förskolan.. Det är ju e.. Kan se lite olika, men oftast handlar det om mer om att barn sätts i utanförskap. Att dom hamnar.. att de blir själva. Att deras lek handlar mest om att de leker själva, att de inte blir inkluderade i gruppen (förskollärare f).

För förskollärare (g) innebär mobbning att ett barn blir exkluderat flera gånger av ett annat barn ur lek. I resultaten framkommer det att förskollärare (h) anser att mobbning sker när någon blir utesluten, får nedsättande eller negativa kommentarer kring sin personlighet, utseende eller klädval och yttrar följande:

När är någon blir utesluten eller exkluderad... men även om man får nedsättande ord eller negativa kommentarer kring sin person eller utseende eller klädval eller... om man gör nånting och som andra kanske tycker är underligt man kommenterar det. (förskollärare h)

En av de intervjuade förskollärarna anger att barn som oftast inte blir bjudna på andra barns kalas är utsatta för mobbning. Enligt förskollärare (d) innebär mobbning att bli exkluderad och att exkludera andra samt att man ser till att ett visst barn inte får vara med och leka med andra barn. Förskollärare (b) konstaterar att mobbning innefattar kroppsspråk, utfrysning och att man ser att någon inte får vara och talar illa om denna.

7.2 Hur förskollärarna identifierar barn som utsätts för mobbning

I studiens resultat framkom att enligt förskollärarna går det att identifiera barn som utsätts för mobbning utifrån kännetecken som: de barn som är ensamma, de som inte vill gå till förskolan vidare kan barnen uppvisa fysiska symptom. Här presenteras i olika teman förskollärarnas svar om hur man kan uppmärksamma att barn utsätts för mobbning: ensamhet, sorg och tillbakadragenhet, vrede, rädsla och orolighet, brist på självförtroende och självkänsla.

7.2.1 Ensamhet, sorg och tillbakadragenhet

Förskollärare (b) menar att tydliga tecken som hon ser kan vara bland annat att barnen går undan, är ensamma och ledsna. I likhet med förskollärare (e) anser förskollärare (g) att första tecken på att ett barn som utsätts för mobbning är att de inte vill gå till förskolan. Barnen kan även bli utåtagerande och arga därför att de inte får vara med och leka. Förskollärare (c) beskriver att hög frånvaro är en varningssignal. När detta sker är ett sätt att få reda på orsaken är genom att kontakta barnets föräldrar fråga varför

barnet är sjukt. I resultat framgår att tecken kan vara enligt förskollärare (j) att barnet inte vill gå till förskolan och om barnet är tillbakadraget. Förskollärare (f) säger följande:

Det handlar om att se på gruppen i helhet, man måste se på hur hela gruppen ser ut och hur dynamiken är mellan alla barnen. Har man översikt på hela barngruppen, blir det lättare att se om någon är ledsen och är i utanförskap.

7.2.2 Vrede, rädsla och orolighet

I empirin förekommer det likheter i förskollärarnas sätt att se på hur mobbning påverkar barns hälsa och välmående. Enligt förskolläraren (e) kan mobbning påverka barns hälsa och välmående genom att blir tyst, tillbakadragen, rädd eller kan bli utåtagerande. Förskolläraren konstaterar att om man är utåtagerande kan det även ge andra konsekvenser. Enligt förskollärare (h) kan mobbning påverka barns hälsa och välmående och att barnen då kan bli oroliga, agerar aggressivt samt kanske bli våldsamma. Förskolläraren beskriver i ett exempel att när ett nytt barn börjar i en ny barngrupp kan barnen exkludera det ur gruppen. En sådan exkludering sker genom att barnen väljer aktivt att avstå från att leka med det nya barnet och utesluter det från lek. Dessa kan vara tidiga tecken på någon form av mobbning.

7.2.3 Brist på självförtroende och självkänsla

Enligt förskollärare (i) kan mobbningens påverka barnets självförtroende och självkänsla och att det kan se mycket olika ut beroende på vad för typ av mobbning det är. Hon menar vidare att barnet kan påverkas av det under lång tid och att barnets självförtroende och självkänsla kan förstöras. Utifrån förskollärarens erfarenhet är det vanligt att barn som utsätts för mobbning drar sig undan och att det kanske inte vill delta i olika sammanhang:

Det kan nog se väldigt olika ut och det är nog från fall till fall men det påverkar nog väldigt mycket på många under lång tid alltså självförtroendet och.. självkänslan är ju vansklig kan jag tänka mig den blir ju förstörd liksom. (förskollärare i)

I resultaten framgår det att förskollärare (f) påstår att mobbning har negativa effekter på barns hälsa, samt att barn som inte har någon kompis att leka med tycks vara ledsna.

7.3 Förskollärarnas syn på hur mobbning i förskolan kan motverkas

Här redovisas resultaten utifrån teman som: att stärka barnen, samtal, dialog, sagoläsning och barnlitteratur, att arbeta med dokumentation och diskrimineringsplaner, att arbeta med allas lika värde, förskollärarens förhållningssätt och att arbeta med olika material för att förebygga mobbning.

7.3.1 Att stärka barnen

Flera av förskollärarna belyser vikten av att på olika sätt arbeta med att höja utsatta barns status i barngruppen. Det gäller att lyfta barnets styrkor och egenskaper som andra barn inte upptäckt och uppmärksammat. I resultat av intervjuer med förskollärare framgår att en del av dem har gemensam syn på hur man kan arbeta med att förebygga mobbning i förskolan. De sätt som lyfts är tydlighet och struktur och att arbeta med teater och dockor. Enligt förskollärarna kan mobbning i förskolan motverkas genom att vara tydlig och med struktur arbeta med barngruppen och att exempelvis spela teater och använda dockor. Man kan göra det konkret och visa att det man säger och gör har betydelse.

7.3.2 Samtal, dialog, sagoläsning och barnlitteratur

Två av tio förskollärare anser att man kan förebygga mobbning genom att bland annat samtala om känslor. De menar att arbetet ska ske kontinuerligt, ett levande del av barns vardag i förskolan.

Vi har ett helt spektrum med känslor, och det har även barnen. Man kan ju då låta de ha alla känslorna som till exempel med små barn är det vi vuxna som sätter ord på deras känslor, för de vet inte vad det heter. Det är vi vuxna som ska bekräfta deras känslor, ett barn som kastar saker, då får man säga att: Nu ser jag att du är jättearg och det får du vara men du ska inte kasta saker för du kan ju göra någon annan illa eller saker kan gå sönder. (förskollärare i)

Förskollärarna beskriver också att man kan ha dialoger med barnen om hur en bra kompis är genom samtal, sagoläsning och böcker. Vuxna behöver vara medvetna om mobbning. Förskollärare (h) uppmärksammar vikten av att diskutera och reflektera tillsammans med barnen över hur man är en bra kompis samt ge barnen verktyg i samspelet med andra eftersom detta är enligt respondenten grunden till social kompetens.

7.3.3 Att arbeta med dokumentation och diskrimineringsplaner

Förskollärare (a) anser att det är viktigt att dokumentera mobbning och hon lyfter fram deras arbete med förskolans diskrimineringsplan som består av strategier för hur man kan gå till väga för att motverka mobbning och diskriminering. Förskolläraren beskrev att de gör upp en plan redan vid första tillfället som ett barn blivit utsatt för mobbning. Även Förskollärare (h) lyfter fram att de arbetar mycket utifrån sin diskrimineringsplan. Personal som arbetar inom förskolan bör förstå innebörden av det som står i styrdokumentet, och utifrån det planera ett arbetssätt som gynnar alla barns bästa.

7.3.4 Att arbeta med allas lika värde

Ett ytterligare arbetssätt för att motverka exkludering är enligt förskollärarna att arbeta med allas lika värde. Förskollärare (h) beskriver att man behöver göra barnen medvetna om att alla har lika värde, oberoende av hur man ser ut eller vad man gör. I resultat av

intervjuer med förskollärarna framgår det att det är av betydelse att vara en närvarande förskollärare som ser alla barn och har översikt över hela barngruppen. Förskollärare (b) poängterar att man måste medvetet arbeta gruppstärkande, men att det även handlar om att bland annat bygga relationer och skapa möten. Förskollärare (g) säger följande:

Påvisa allas lika värde. Kompistema på olika nivåer och att man pratar om att det är tillåtet att vara olika och tycka olika, annars skulle det inte fungera om alla vara lika.

Ett sätt att motverka mobbning i förskolan enligt förskollärare (f) är att arbeta med hela barngruppen och se över dynamiken. Förskolläraren menar att det finns barn som mår bäst av att leka ensamma och trivs hur bra som helst av att sitta själv, men att förskolan ska fortfarande erbjuda den möjligheten att vara med någon annan. Förskollärare (f) säger följande:

Dom ska känna av att de är välkomna i gruppen och det ligger på pedagogens ansvar. Att arbeta medvetet med hela barngruppen och att sträva efter att synliggöra en demokratisk syn på allas lika värde är en aspekt som lyfts upp av samtliga informanter.

7.3.5 Förskollärarens förhållningssätt

I resultaten framgår likartade åsikter kring den vuxnes roll och förhållningssätt, både i arbetet med barngruppen som i arbetslaget. En del förskollärare benämner vikten av att hantera mobbningsdrabbade barn och på vilket sätt man ska möta dessa barn. Detta kan man göra genom att vara lyhörd, närvarande och observant, samt ha förmågan att observera hela barngruppen och skapa förståelse om barn som hamnar i utanförskap. Det framkommer också att majoriteten av förskollärarna konstaterar att förebygga mobbning består av en process som tar tid och att det är väsentligt att arbeta aktivt genom att observera, utvärdera samt systematiskt utveckla och granska sitt förhållningssätt som vuxen.

7.3.6 Att arbeta med olika material för att förebygga mobbning

I resultatet av intervjuerna med förskollärarna framgår att det finns material som kan ge stöd för arbetet av att förebygga mobbning i förskolan. Barnkonventionen, igelkott- och kaninböcker samt kompisböcker är exempel på material som man kan arbeta med för att motverka mobbning i förskolan. Förskollärare (f) säger följande:

Otroligt bra böcker, väldigt anpassad för barn och på barns nivå, då barn kan förstå hur vardagssituationer är på en förskola och hur det känns när någon far illa.

En annan förskollärare säger så här: *Att arbeta med kompisböckerna, kanin och igelkott där olika viktiga aspekter diskuteras och reflekteras tillsammans med barnen* (förskollärare g).

8. Analys

I detta avsnitt analyseras resultatet i relation till tidigare forskning och teori. Analysen kommer att delas in i följande teman: verbal och psykisk mobbning - utanförskap och exkludering.

8.1 Verbal och psykisk mobbning - utanförskap och exkludering

I resultatet framträder en variation av förståelser av begreppet mobbning och på vilka sätt detta kan ta sig uttryck i förskolan. En del förskollärare lyfter fram att mobbning är att utsätta en eller flera för systematiska kränkningar i verbal form men det kan även ta sig uttryck i fysisk och psykisk form. Mobbning innebär också att barn kan vara elaka mot varandra och att utesluta varandra. I resultatet beskriver en förskollärare att mobbning är när ett barn upprepade gånger blir illa behandlad av andra. Detta går att koppla till det som Corsaro (2000) kallar för, sekundära anpassningar. Om man sätter begränsningar för barns handlingsutrymme kan detta leda till att de bryter mot reglerna. Corsaro (2000) menar att barn ibland väljer att bete sig på ett sådant sätt som strider mot de regler som finns i förskolan. Beteenden eller aktiviteter som utmanar eller bryter de normer eller regler som gäller för en organisation eller institution.

I resultat av intervjuer med förskollärare framkommer det att mobbning beskrivs vara när något barn utsätter ett annat barn för systematisk kränkning. Detta kan kopplas till Nikolaou och Markogiannakis (2017) definition av mobbning, att det är en handling som begås ett flertal gånger för att skada någon annan. I resultat framgår att mobbning handlar om kränkande behandling och att det också kan ta sig uttryck i fysisk form eller nedsättande ord. Det kan också handla om att utsätta någon för psykisk mobbning genom miner och blickar, menar förskollärarna. Detta kan kopplas till Storey och Slaby (2013) resonemang kring bland annat tre former av mobbning: fysisk, verbal och relationell. Den första formen är fysisk mobbning som kommer till uttryck genom att utsätta den andre för slag och knuffar. Den andra formen innebär att mobba den andre verbalt genom att skrika på den och kalla den för namn. Den sista formen är relationell mobbning som vilar på att exkludera andra eller förorsaka att något barn gör illa ett annat barn.

Förskollärarnas beskrivningar av mobbning kan kopplas till Corsaros (2000) sekundära anpassningar att bryta reglerna för att få tillgång till det de behöver eller vill ha. Exempelvis att barn som utsätter andra barn för mobbning eller kränkande behandling väljer att bryta mot reglerna om att inte göra illa andra. Detta går också att koppla till förskollärarnas resonemang kring vad mobbning innebär: att det barnet vill är att upprätthålla makten över sina liv och dela med sig av detta maktutövande med andra (Corsaro, 2000).

Förskollärarna lyfter även fram barns exkludering och menar på att barn som exkluderas ur gemenskapen hamnar i ett utanförskap. Detta kan refereras till det som

Corsaro (2000) belyser som tolkande reproduktion och som handlar om att barn skapar och deltar i sina kamratkulturer. När ett barn exkluderas från lek i förskolan blir det inte möjligt för detta barn att delta i kamratkulturen och bli en del av den. I intervjuerna framkommer det att barn som utsätts för mobbning eller annan form av kränkande behandling i större grad är frånvarande från förskolan, detta på grund av att de utsätts för mobbning. För att en kamratkultur ska bildas är det nödvändigt att barn är en del av kamratkulturskapandet och även deltar i den (Corsaro, 2000). När dessa barn inte vill komma till förskolan så blir det inte möjligt för dem att vara med och konstruera en kamratkultur tillsammans med andra barn och bli aktörer i den vänskapskulturen. För att en kamratkultur ska upprättas behöver barn som Löfdahl (2014) skriver att när de vistas under längre perioder tillsammans utvecklar de sina egna kamratkulturer (Löfdahl, 2014).

Förskollärarna beskriver att mobbning medför utanförskap och utfrysning. Skånfors (2013) nämner att barns kamratkulturer består av särskilda normer som barnen utvecklar och som bygger på vilka sätt deras sociala liv ska fungera. Skånfors (2013) lyfter fram normen om makt i barns kamratkulturer. Detta kan förklaras som att barn konkurrerar om och försöker upprätthålla sin maktposition i olika sammanhang. Att barn utsätter andra barn för mobbning kan ha flera orsaker. De kan ha för avsikt att göra någon illa men det kan också handla om att de vill öka sin egen maktposition i barngruppen. Förskollärarnas beskrivningar av begreppet mobbning går även att koppla till det som Skånfors (2013) skriver: att barnens status i gruppen påverkar konstruktionen av kamratkulturer. Barn kan exkludera andra barn för egen vinnings skull. Barn som utsätter andra barn för mobbning i ord och i handling kanske känner sig hotade av att någon kommer att inta högre plats eller att få mer inflytande (Skånfors, 2013).

Paavilainen (2017) understryker att när man utsätts för regelbundna sociala exkluderingar kan detta leda till negativa konsekvenser. När ett barn leker till stor del själv kan det uteslutas från barngruppen. När barn exkluderas från den sociala omgivningen kan det leda till olika konsekvenser beskriver förskollärare. Till exempel att barnet kommer att tro att den ska vara utanför. Barnet placeras i utanförskap och på så vis hamnar barnet utanför den sociala gemenskapen. Dessa uttalanden kan knytas till vad Ekelund och Dahlöf (2005) fem olika aspekter exkludering och att utanförskap handlar om att regelbundet exkluderas i lek och att barn även kan uteslutas redan under sin förskolevistelse.

En intressant aspekt som resultatet illustrerar är att mobbning kan vara relaterat till barn med brist på språkutveckling. Resultatet visar att barn som saknar förmåga att yttra sig verbalt tenderar att ibland uttrycka sig fysiskt – ibland med våld. Språket är essentiellt redskap som bidrar till att kunna uttrycka sig i det sociala sammanhanget (Löfdahl, 2014).

8.2 Tillbakadragenhet, låg självkänsla och fysiska symptom

Studiens resultat visar att förskollärarna har olika sätt att upptäcka barn utsätts för mobbning i förskolan. De tidigaste tecknen som förskollärarna lyfter fram i resultatavsnittet är när ett barn går undan, när de är själva och när de är ledsna samt att de kanske inte har en vilja att gå till förskolan. Skånfors (2013) beskriver att enskilda barn har förmågan att utesluta sig själv genom att de medvetet väljer att distansera sig från barngruppen. De kan dra sig undan och sitta och titta i böcker eller försöka gömma sig för andra barnen. På så vis blir de otillgängliga och osynliga.

För att vuxna ska kunna förstå problematiken och varför ett eller flera barn utsätts för mobbning kan det vara klokt att man ser över hur barn interagerar med varandra och på vilka sätt de förhandlar med varandra. På det sättet får även vuxna kunskap om och förståelse för hur barns kamratkulturer fungerar. Löfdahl (2014) skriver att dynamiken och interaktionerna mellan barnen är grundläggande för att synliggöra och kunna skapa en förståelse för barns kamratkulturer.

Enligt vissa förskollärare påverkar mobbning barns självkänsla och självförtroende. Barn som utsätts för mobbning kan drabbas av oro, dra sig undan, bli utåtagerande och kanske bli våldsamma. En förskollärare understryker att det är vanligt att barn drar sig undan och även kanske inte vill delta i olika sammanhang. Ekelund och Dahlöf (2005) understryker att barn som hamnar i utanförskap väljer bland annat att avstå regelbundet från fysisk kontakt med andra barn. En förskollärare hävdar att barn som oftast inte blir bjudna på kalas är utsatta för mobbning.

I resultatet framgick att majoriteten av förskollärarna har en likartad syn på hur mobbning kan påverka barns hälsa och psykiska välmående. Förskollärarna anger olika tecken som visar på att barn utsätts för mobbning. En respondent uttrycker att mobbning kan påverka barns hälsa och välmående genom att barnet blir tyst, tillbakadragen, rädd eller att barnet blir utåtagerande. Kowalski och Limber, (2013) lyfter mobbningens påverkan på barns hälsa. Författarna skriver att mobbning kan ge upphov till fysiska symptom som kan påverka barnen fysiskt. Det kan relateras till att förskollärare i studien talar om att mobbning kan uttryckas genom att barnet inte vill komma till förskolan.

8.3 Att arbeta förebyggande mot mobbning i förskolan

Utifrån resultaten kan likheter identifieras mellan förskollärarnas sätt att arbeta förebyggande mot mobbning i förskolan. Förskollärarna anser att det är väsentligt att aktivt arbeta med att motverka mobbning redan i förskolan. Förskollärarnas gemensamma uppfattning om att förhindra mobbning är vikten av att arbetslaget har samma förhållningsätt och värdegrundsyn. Storey och Slaby (2013) lyfter vikten av att

arbetsgruppen bilda en enad syn om mobbning. Författarna konstaterar att vuxna och barn kan samtala med varandra om vilka tankar och känslor barnen har om mobbning. Vuxna kan samtala med barn om vilka konsekvenser det har om man väljer att agera mot eller samarbeta med den som utsätter den andre för mobbning. Att arbeta med värdegrunden och allas lika värde är ett sätt att förebygga mobbning tidigt i förskolan enligt samtliga respondenter. En förskollärare i studien menar att ett sätt att förebygga mobbning kan vara att vuxna arbetar med känslor med barnen. Detta uttalande påminner om det som Storey och Slaby (2013) framhåller att de vuxna uppmärksamma känslor som mobbning kan ge upphov till. Exempel på känslor som författarna beskriver är sådana som att vara rädd, känna sig arg och frustrerad eller att ha starka känslor. Dessa känslor får man uppleva men om barnen agerar utifrån de känslorna och handlar på ett våldsamt sätt kan få negativa konsekvenser.

I förskolans verksamhet kan man förebygga mobbning genom att använda sig av olika estetiska uttrycksformer såsom handdockor, sagor och teater. Studiens resultat visar att teater och litteratur kan vara ett sätt att hjälpa barnen att leva sig in i olika vardagssituationer som kan uppstå mellan barn och barn, barn och vuxna. Storey och Slaby (2013) skriver att barn får öva på problemlösningar där de får delta i scenarier och uppleva hur det är att vara utsatt kan skapa förutsättningar för att minska kränkningar och gör det möjligt för barnen att sedan lösa konflikter genom att diskutera i sin roll.

Förskollärare i studien lyfter fram barnlitteratur som ett bra hjälpmedel för att förebygga och hantera mobbning i förskolan. Storey och Slaby (2013) beskriver att läsa böcker som behandlar mobbning ger möjlighet till samtal kring barnens erfarenheter av. En aspekt som belyses av förskollärarna är att arbeta med hela barngruppen och stärka gruppens självkänsla, samt bygga stabila relationer. Förskollärarna uttrycker en strävan efter att skapa en välkomnande förskolemiljö där alla barn känner samhörighet och trygghet. Vikten av att ha goda sociala relationer eller att ha vänner i den gruppen som barn hör till. Barnen ska även uppleva att de är accepterade av sina kamrater. Enligt en förskollärare anses dynamiken i barngruppen ha en avgörande roll för att kunna identifiera barns sociala samspel samt få syn på barns kamratkulturer. Som tidigare skrivits menar Corsaro (2000) att dynamiken och interaktionerna mellan barnen är grundläggande för att kunna få syn på och förstå barnens kamratkulturer. Detta innebär att man inte riktar sig mot det enskilda barnet utan lägger fokus på hur barnen samspekar med varandra.

9. Diskussion

I följande avsnitt finns en diskussion kring studiens metod och resultat. Studiens relevans för förskolläraryrket kommer också att benämnas. I slutet av avsnittet diskuteras behovet av fortsatt forskning om området.

9.1 Metoddiskussion

I denna studie har sammanlagt fem förskolor i två skilda kommuner besökts och intervjuat totalt tio förskollärare, där förskollärares definitioner av begreppet mobbning samt hur de uppfattar att mobbning uppstår och hur man kan arbeta för att förebygga mobbning i förskolan har studerats. Ett rikt datamaterial har gett svar på studiens syfte och frågeställningar. Samtidigt har studien gett tillgång till olika arbetsmetoder som är av relevans för förebyggande arbete av mobbning inom förskolan. Förskollärarna fick möjlighet att dela med sig av sina kunskaper och skildringar av begreppet mobbning. En fördel med att genomföra intervjuer var att fokus var enbart riktat på förskollärarna och deras definitioner av mobbning. Med kvalitativ forskningsmetod gavs förskollärarna möjlighet att känna sig trygga och bekväma med att besvara intervjufrågorna utifrån egna uppfattningar om ämnet. Kvalitativ forskningsmetod är tidskrävande och det kan ta tid att transkribera intervjuerna. Det förutsätter att man spelar in intervjuerna för att sedan transkribera de. I studien gav de deltagande förskollärarna tillstånd att intervjuerna spelades in med förskollärarna. Styrkan med studien är att intervjuerna och valet av metod lämpade sig väl till den kunskap som söktes. Frågorna var utformade på ett sätt som gav rik information vilket styrker studiens tillförlitlighet och gav svar på studiens syfte och frågeställningar.

9.2 Resultatdiskussion

Studiens syfte har varit att undersöka hur förskollärarna skildrar mobbning och svar på vad mobbning innebär i förskolan har till viss del identifierats. Av studien går det att dra följande slutsatser: att en del förskollärare har goda kunskaper om vad mobbning handlar om och har skiljt på begreppet mobbning och exkludering. Om barn utsätts vid ett tillfälle kanske det inte är mobbning. Om det är mobbning det är frågan om bör det utsatta barnet systematiskt exkluderas för att det ska betraktas som mobbning. Resultatet visar hur dessa förskollärare beskriver mobbning. De menar att det kan bestå av både verbala och fysiska kränkningar som att det kan ta sig psykiskt uttryck. Förskollärarna ser också mobbning som utanförskap, utfrysning och exkludering. Resultatet visar även förskollärarna kan arbeta för att motverka mobbning i förskolan och vad som är av betydelse i ett sådant förebyggande arbete. Exempel på arbetsätt som man kan använda i det att förebygga mobbning i förskolan är genom estetiska uttrycksformer som teater och dockor. Förskollärarna menar också på att man kan

motverka mobbning genom sagoberättelser, barnlitteratur, att arbeta med barnkonventionen, barns lika värde och samtala om känslor med barnen.

Corsaro (2000) understryker betydelsen att barn får möjlighet att uppleva hur det är att vara en gruppmedlem och att detta sker genom att man delar kamratkulturer. Om barn saknar erfarenhet av hur man skapar kamratrelationer kan deras försök att nå ut till andra i sin sociala omgivning ske på ett destruktivt sätt. Enligt förskollärarna kan mobbning ha både fysiska och psykiska inslag. Detta stämmer med det som Donegan (2012) skriver att mobbning består av fysiska och verbala kränkningar. Cameron och Kovac (2016) betonar att mobbning är ett aggressivt beteende som har avsikten att orsaka någon form av skada på den andre, som i sin tur avspeglar en obalans mellan angriparen och offret. En skillnad som kan uppmärksammas i resultaten var att de flesta förskollärarna ansåg att mobbning handlade om att exkludera varandra och själv bli exkluderad av andra. Förskollärarna uppger att mobbning i förskolan innebär utanförskap och att hamna utanför den sociala gemenskapen.

Förskollärarna i studien beskrev olika tecken för att identifiera barn som utsätts för mobbning. Exempel på tecken som indikerar att barn som utsätts för mobbning var: att inte vilja gå till förskolan, att vara tillbakadragna och ensamma. Detta stämmer överens med Storey och Slaby (2013) tecken på barn som blir mobbade. Förskollärarna beskriver att det var viktigt att tidigt upptäcka och motverka mobbning i förskolan och då det har en avgörande roll för barns välbefinnande och att de kartlägger social exkludering. Förskollärarna angav att man kan förebygga mobbning genom estetiska uttrycksformer som teater, handdockor, barnlitteratur och sagor. Genom estetiska uttrycksformer kan man gestalta olika företeelser. Barn kan reflektera över och leva sig in i de olika företeelserna som handlar om mobbning. Detta stämmer ganska väl med vad Storey och Slaby (2013) synliggör betydelsen av att barn själva får hitta lösningar på olika problem.

9.3 Studiens relevans för förskolläraryrket

Studien är relevant för förskolläraryrket, då det ger både yrkesverksamma förskollärare och förskollärestudenter kunskap om mobbningens olika former, hur man kan identifiera barn som utsätts för det och hur man kan motverka det i förskolan. I enlighet med Läroplan för förskolan (Skolverket, 2018) framgår det att inget barn får utsättas för diskriminering på grund av exempelvis religions- och etnisk tillhörighet. Inom förskolans uppdrag ställer Skolverket (2018) krav på att förskollärare arbetar med motverkan av kränkande behandling i förskolan. Genom studien har det gått att få ta del av bland annat förskollärarnas beskrivningar hur man kan arbeta motverka mobbning och exkludering i förskolan. När man väl har kunskapen så blir det möjligt att kunna vidta åtgärder för att praktiskt kunna motverka exkludering.

9.4 Fortsatt forskning

Forskningsområdet mobbning är ett omfattande område att forska om och uppmärksammas inte i förskolan på samma sätt som det gör i skolan. Exempel på begränsningar är att det inte finns mycket forskning som berör mobbning i förskolan. Forskningen består till stor del av mobbning i skolan och på så vis kan det vara väsentligt att forska om mobbning i förskolan. Studier som gestaltar både barns och vuxnas definitioner av begreppet mobbning kunna göras. Med hjälp av barnintervjuer skulle man kunna få kunskap om barns skildringar, tankar och erfarenheter av mobbning och utanförskap i förskolan.

Referenslista

- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Corsaro, W. (2000). *Early Childhood Education, Children's Peer Cultures, and the Future of Childhood*. *Research Journal of European Early Childhood Education*, 8(2), 89-102. doi:org/10.1080/13502930085208591.
- Cameron, L, D & Kovac. B, V. (2016). An examination of parents' and preeschool worker's perspectives on bullying in preeschool. *Early Child Development and Care*, 186(12), 1961-1971. doi.org/10.1080/03004430.2016.1138290.
- Donegan, R. (2012). *Bullying and Cyberbullying: History, Statistics, Law, Prevention and Analysis*. *The Elon Journal of Undergraduate Research in Communications*. 3(1), 33-42.
- Ekelund, G & Dahlöf, A. (2005). *Skarpa lägen: om barn i svåra situationer*. Borås: Sjuhäradsbygdens tryckeri AB.
- Storey, K & Slaby, R. (2013). *Eyes on Bullying in Early Childhood*. Hämtad 2018, från http://www.promoteprevent.org/sites/www.promoteprevent.org/files/resources/Eyes%20on%20Bullying%20in%20Early%20Childhood_1.pdf
- Humphrey, L. (2013). *Preschool Bullying: Does it Exist, What Does it Look Like, and What Can be Done?* Hämtad den 2019-06-25 från: Sophia, the St. Catherine University repository website: https://sophia.stkate.edu/msw_papers/192
- Kowalski, M. R., & Limber, P. S. (2013). *Psychological, Physical, and Academic Correlates of Cyberbullying and Traditional Bullying*. *Journal of Adolescent Health*, 53(1), 13-20. doi:org/10.1016/j.jadohealth.2012.09.018.
- Löfdahl, A. (2014). *Kamratkulturer i förskolan – en lek på andras villkor*. Stockholm: Liber AB.
- Nikolaou, E. & Markogiannakis, G. (2017). *Greek Preschool Teachers' Perceptions about the Effective Strategies for Bullying Prevention in Preschool Age*. *International Journal of Criminology and Sociology*, 6, 172-177.
- Paavilainen, A. (2017). *Social Exclusion from Peer Interaction and Relationships in a Daycare Center – a Micro-Ethnography*. Doktorsavhandling, University of Jyväskylä, Department of Education.
- Promoting Relationships & Eliminating Violence Network (2013). *PREESCHOOL BULLYING (3-5 years of age)*. Hämtad 2018, från https://assets.aboutkidshealth.ca/AKHAssets/PDF_PN_Tips_Preschool_Bullying.pdf

Skolverket (2016). Läroplan för förskolan Lpfö 98/16. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan Lpfö18*. Stockholm: Skolverket. Hämtad 2019-05-20, från

<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65d5aa/1553968116077/pdf4001.pdf>

Skånfors, L. (2013). *Barns sociala vardagsliv i förskolan*. Doktorsavhandling. Karlstads universitet, Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap.

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Vetenskapsrådets Rapportserie 1:2011. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Ytterhus, B. (2002). *Barns sociala samvaro – inklusion och exklusion i förskolan*. Lund: Studentlitteratur AB.

Bilaga 1

Missivbrev

Förskollärarstudenten Helan Salih som går sin sista termin av förskolläraryrket vid Mälardalens högskola i Eskilstuna och ska initiera det självständiga arbetet. Ämnesområdet som undersökning kommer att behandla är mobbning i förskolan.

Studiens syfte är att ta reda på hur förskollärare definierar mobbning och hur förskollärarna identifierar barn som blir mobbade i förskolan. Syftet är vidare att få kunskap om hur förskollärarna anser att förskolan kan arbeta med att motverka mobbning i förskolan. Den metoden som kommer att tillämpa i studien är kvalitativ forskningsmetod. Undersökning kommer att bestå av kvalitativa intervjuer.

Tillsammans med missivbrevet kommer en samtyckesblankett skickas ut till förskollärarna där de kan ge sitt medgivande att delta i studien. Respondenterna kan när som helst välja att avbryta intervjun om så skulle vara fallet. Det material som samlas in ska enbart användas i denna studie och i rapportering av resultat kommer respondenterna att oidentifieras.

Vid frågor eller funderingar är ni välkomna att kontakta oss!

Kontaktinformation

Student: Helan Salih

Hhh13001@student.mdh.se

Tillägg: Vid studiens genomförande deltog en ytterligare student som senare i slutfasen av arbetet valde att inte slutföra detta samt att inte delta med sitt namn i arbetet.

Intervjufrågor

Bilaga 2

Hej och välkommen på intervju.

Före intervjutillfället får du ett antal frågor som du kan ta del i av i förväg genom att ta läsa igenom dem och får på så vis vetskap om vilka frågor det är som du kommer att tillfrågas på intervjun.

Här nedan följer intervjufrågorna:

1. Hur definierar du mobbning?
2. Hur påverkar mobbning barns hälsa och välmående?
3. Hur upptäcker du barn som blir mobbade? Vilka är de tidiga tecknen som styrker att ett barn eller fler barn mobbas?
4. Hur hanterar du mobbningsdrabbade barn? På vilket sätt ska man möta dessa barn som utsätts för mobbning?
5. Hur anser du att förskolan ska arbeta med att motverka mobbning i förskolan? Med vilka medel kan man bekämpa mobbning?
6. Varför mobbar vissa barn andra barn? Vilka är orsakerna till att de mobbar andra barn?
7. Vilka kunskaper, erfarenheter eller kompetenser har du som du anser kan användas i sådana fall där barn utsätts för mobbning?
8. Hur kan man inkludera dessa barn som blir utsatta för mobbning och hamnar i utanförskap?

Tack så mycket för att du deltog i intervjun.

Bilaga 3

Blankett för medgivande

Blankett för medgivande Här nedan kan du ge ditt medgivande att delta i intervjun genom att du skriver under.

Förskollärarens underskrift.

Underskrift: _____

Tack så mycket för att du deltar i studien.